

De svenska adoptivbarnen: Det sociala arvet i ett historiskt perspektiv

Michael Bohman

Det är framför allt under de femtio år som förflutit mellan den svenska adoptionslagens tillkomst 1917 och mitten av 1960-talet som adoption av svenska barn varit en relativt utbredd företeelse. Dessförinnan saknades rättsliga regleringar av de oäkta och övergivna barnens förhållanden, och från och med 1960-talet har alltfler adoptivbarn kommit till Sverige från utomeuropeiska länder.

Michael Bohman tecknar här en historisk bild av de övergivna barnens situation från äldre tiders totala rättslöshet över den svenska adoptionshistorien fram till i dag. De olika studier av svenska adoptivbarn som Michael Bohman har lett redovisas ur ett historiskt och socialt perspektiv. Resultaten visar att det på lång sikt går i stort sett lika bra för en population adopterade barn som för icke-adopterade, med undantag för en något ökad frekvens av psykiska besvär bland de adopterade. För barn som vuxit upp i fosterhem är prognosen sämre, liksom för barn som varit anmälda för adoption men sedan ändå kommit att växa upp i sina biologiska hem. Som tecken på anpassning har psykiska symtom och beteendestörningar, registrerat missbruk samt kriminalitet studerats. Förhållandet mellan ärftliga och miljömässiga faktorer för uppkomsten eller frånvaron av kriminalitet/missbruk diskuteras.

Michael Bohman är professor emeritus i barn- och ungdomspsykiatri vid Umeå universitet.

"Att kvinna, som vill å okänd ort framföda fostret, må i sådant uppsåt lämnas ostörd, utan någons åtal eller efterfrågan om hennes person eller tillstånd: Och anser Kongl. Maj:t den olägenheten mindre om på något sätt olovligt hävdande skulle döljas, än att, genom sträng efterfrågan i dylikt tillfälle, betaga ett blödiget sinne all utväg att kunna dölja sin förbrytelse."

Gustav III:s s.k. "horplakat", sjunde paragrafen.

I det följande ska jag först ge en historisk återblick på hur adoption av svenska barn utvecklades som en konsekvens av fosterbarnsvårdens förhållanden i en tid som för stora delar av befolkningen i vårt land dominerades

av fattigdom och nöd, i det som kallades Fattigsverige. Jag ska därefter redovisa några av de erfarenheter och lärdomar som olika studier av de svenska adoptionerna gett oss.

Sådana studier har främst inriktat sig på adoptivbarnens anpassning i sina nya familjer i syfte att samla erfarenheter som kunde underlätta placering av barn i adoptivhem. Då de adopterade tidigt skiljts från sina biologiska föräldrar är det även möjligt att studera inflytandet av biologiskt arv och av uppväxtmiljö oberoende av varandra. Detta kan ge insikter om faktorer i uppväxtmiljön som är av betydelse även för adoptivbarnens utveckling och anpassning, men kan å andra sidan även ge mer allmängiltiga kunskaper om genetiska faktorerens betydelse för personlighetsutvecklingen. Jag skall därför i ett senare avsnitt redovisa några erfarenheter av adoptionsforskning med genetisk inriktning.

Adoptionslagarna

Efter många års förarbeten i riksdagen och som en del av nya lagar om barn utom äktenskap fick Sverige sin första adoptionslag år 1917. Den reviderades sedermera 1958, varvid alla juridiska band med den biologiska släkten upphävdes och det adopterade barnet fullständigt inlemmades i sin nya familj och släkt. Dessa lagar innebar också att biologiska föräldrar till barn födda utom äktenskapet inte längre hade rätt att förbli anonyma.

I det kontinentala Europa var äldre adoptionslagstiftning starkt påverkad av den äldre romerska rättens uppfattning, nämligen att adoptionen i första hand tjänade adoptivföräldrarnas och deras släkts intressen. Dess egentliga syfte var att tillförsäkra barnlösa makar en arvinge, vilken med få undantag skulle vara av manligt kön. I den romerska familjerätten och dess av Napoleon instiftade tillägg, var adoptionen därför omgärdad med en mängd restriktioner med syfte att skydda eventuella biologiska barns arvsrätt. Endast barnlösa makar tilläts adoptera och först efter att ha

Den svenska adoptionslagen markerade början på slutet av en mörk epok i den svenska barnavårdens historia

uppnått en sådan ålder att födelse av egna biologiska barn var osannolik. Den svenska adoptionslagstiftningen blev däremot mer påverkad av anglosaxisk (från nordamerikansk) lag och praxis, som utgick från att adoptionen skulle ske för barnets bästa och så vitt möjligt garantera barnet ett nytt och tryggt föräldraförhållande. Adoptionen innebar ett juridiskt förfarande vid en domstol men dess praktiska genomförande kom att åvila de år 1926 organiserade kommunala barnavårdsnämnderna.

Den historiska bakgrunden

Den svenska adoptionslagen, liksom den samtidigt antagna lagen om barn utom äktenskap, markerade början på slutet av en mörk epok i den svenska barnavårdens historia, en tid som kännetecknats av rättslöshet, godtycke och förtryck av övergivna och utomäktenskapligt födda barn och deras mödrar. Situationen för dessa hade förvärrats under senare delen av sjuttonhundratalet i samband med ekonomiska och demografiska förändringar i vårt land. Vid denna tid började en snabb befolkningstillväxt samtidigt med en radikal omstrukturering av jordbruket. Detta förorsakade ett egendomslöst landsbygdsproletariat med rörelse in mot städerna, som blev överbefolkade. En av följderna av denna samhällsomvandling blev en ökning av antalet övergivna, föräldralösa eller utomäktenskapligt födda barn som måste tas om hand av fattigvården. Tidvis uppgick i ex i Stockholm andelen oäkta barn till hälften av dem som föddes. Detta gjorde det nödvändigt för den svenska statsmakten, som hade det yttersta ansvaret för fattigvården, att genom olika former av lagstiftning reglera men även förbättra deras ställning.

Gustav III:s Horplakat och änglamakeriet

Den nya adoptionslagen från 1917, som gjorde adaptioner av svenska barn möjliga, skall ses mot bakgrunden av den rättslöshet som många utomäktenskapligt födda barn levde under och de mycket svåra och skandalösa förhållanden som sedan länge rådde inom den svenska fosterbarnsvården. Det inledande citatet ur Gustav III:s s.k. horplakat från 1778 (även kallat

”barnamordsplakatet”) och som gällde ända fram till dess den nya lagen om barn utom äktenskap trädde i kraft 1917, ger en kuslig inblick i vad det var frågan om. Ironiskt nog innebar bestämmelsen en viss lättnad för den ogifta modern. Syftet var att så vitt möjligt förhindra att modern i sin förtvivlan tog livet av sitt barn, vilket inte var ovanligt. Om det uppdagades straffades modern med döden. Anonymitetsskyddet gjorde det möjligt för kvinnan att låta anteckna barnet i kyrkoboken som född av okänd moder (fadern var det aldrig fråga om!). Härigenom hade hon större möjligheter att undgå den sociala skam som ett utomäktenskapligt barn innebar och att kunna lämna ifrån sig ett levande barn utan att uppge sitt namn (ref: Barnavårdslagstiftningen, Stockholm 1921).

Barnhus och fosterhem

Men i verkligheten saknade det utomäktenskapligt födda barnet en rättslig ställning. De riskerade ofta att avlivas eller vanvårdas till döds utan att någon behövde räkna med påföljd (s.k. änglamakeri). Dödligheten bland dessa barn var också mycket hög, man har räknat med 25-50 % eller mer. Siffrorna är givetvis osäkra, eftersom någon egentlig statistik av förståeliga skäl ej kunde föras. En del spädbarn togs mot betalning om hand av de Allmänna Barnhusen (som grundades redan 1633 i Stockholm på initiativ av Gustav Adolf). Barnhusen fungerade som genomgångsstationer för föräldralösa barn, som då de uppnått en arbetsför ålder placerades i fosterhem på landsbygden, där de togs emot som arbetskraft av bönderna. Dödligheten var dock mycket hög på barnhusen, och få barn nådde vuxen ålder. Även förhållandena i fosterhemmen var omvitnat bedrövliga långt in i vårt sekel. De låga fosterlönerna räckte inte till fullvärdig kost åt barnen, och de engångsersättningar som mindre bemedlade mödrar betalade till fosterhemmet ”ett för allt” frestade till vanvård. Dödligheten bland fosterbarnen var därför mycket högre än bland andra barn. De föräldralösa barnen befann sig längst ner på botten av Fattigsveriges klass-samhälle. I de debatter som föregick den reformerade barnavårdslagstiftningen i början av seklet talades det med rätta om ”fosterbarnsindustri” och ”änglamakeri”. Så sent som åren efter första världskriget utgjorde antalet barn som var beroende av fattigvården ca 53 000, av dessa var ca 37 000 fosterbarn.* Adoption av barn hade således sin rot i Fattigsveriges överflöd på föräldralösa och övergivna barn, och kom att utvecklas till ett

instrument för att förbättra och trygga deras levnadsförhållanden.

Femtio års svenska adoptioner

Under de femtio år som förflöt från lagens tillkomst 1917 och fram till mitten av sextiotalet hade omkring 50 000 svenska barn adopterats av föräldrar som ej varit besläktade med barnen, vilket ungefär motsvarade ett adopterat barn av hundra födda. Vid denna tid började emellertid antalet adopterade barn från Sverige att minska, vilket delvis var en följd av en förändrad abortpraxis samt tillgång på effektivare preventivmedel. Förbättrade levnadsvillkor och en reformerad sociallagstiftning gjorde det också möjligt för ensamstående mödrar att själva ta hand om sina barn. Minskningen av antalet barn som lämnades bort för adoption avspeglade också en förändrad syn på kvinnans ställning i vårt samhälle, liksom en friare syn på sexualitet och utomäktenskaplig börd. Från att länge ha varit "skamligt" och omoraliskt blev det nu mer allmänt accepterat att en ogift kvinna födde sitt barn utom äktenskapet och att hon själv tog hand om det.

Adoptionslagens verkningar

En av avsikterna med den 1917 antagna adoptionslagen var att minska antalet fosterbarn och att ge föräldralösa barn en tryggare social och juridisk förankring i tillvaron. I backspegeln kan vi konstatera att lagen till en början i stort sett hade önskad effekt: antalet adoptioner ökade och fosterhemsplaceringarna minskade. Men under en period av exempellös ekonomisk tillväxt efter andra världskriget och under inflytande av andra politiska och moraliska värderingar sker en radikal förändring i synen på familj, barn och föräldraskap. Det innebär bl a att de flesta föräldrar, även de ensamstående, fick ekonomiska möjligheter att själva ta hand om sina barn. Både fosterbarnen (som sedan 1982 officiellt kallas "barn i familjehem") och adoptivbarnen från Sverige har blivit sällsyntare. De sociala och moraliska värderingar och de ekonomiska förhållanden som var motivet och själva förutsättningen för 1917 års adoptions- och barnavårdslagstiftning hade upphört. Det som tidigare hade betraktats som en humanitär och barmhärtig åtgärd i barns och mödrars intresse, började nu i ett annat samhällsklimat att ifrågasättas. Det halva sekel

* Harry Martinson (i Nässlorna blommar) och Tora Dahl (i böckerna om Gunborg) är två författare som genialt och med inlevelse skildrat fosterbarns utsatta situation vid seklets början.

Det halva sekel som förflöt efter adoptionslagens tillkomst och under vilket de flesta adoptioner av svenska barn ägde rum kan ses som en parentes i den svenska barnavårdens historia

som förflöt efter adoptionslagens tillkomst och under vilket de flesta adoptioner av svenska barn ägde rum kan ses som en parentes i den svenska barnavårdens historia.

De svenska adoptivbarnen kom i allt högre utsträckning att ersättas av barn från andra länder, de flesta från Sydkorea, Sri Lanka, Indien och Colombia och där förhållandena för föräldralösa och övergivna barn och deras föräldrar på många sätt påminde om dem som rådde i Sverige i början av seklet. Från femtiotalet och fram till 1988 hade ca 30 000 utländska barn adopterats från andra länder under det att antalet svenska barn tillgängliga för adoption nästan upphörde.

Adoptionsbyrån vid Stockholms barnavårdsnämnd

År 1953 inrättades vid Stockholms barnavårdsnämnd en särskild adoptionsbyrå, vars huvuduppgift var att förbereda och medverka vid placering av fr a späda barn, som var födda i kommunen och vars föräldrar inte kunde ta hand om dem. Byråns organisation drevs fram av ett ökat behov av social service som uppstått då allt fler barnlösa makar sökte sig till barnavårdsnämnden för att ställa sig i kö för ett adoptivbarn. Antalet makar som sökte få ett adoptivbarn översteg betydligt det antal barn som blev tillgängliga för adoption. Byrån skulle bedöma de blivande adoptivföräldrarnas lämplighet att vårda och uppfostra barnen samt ge råd och vägledning i adoptionsfrågor. Huvudsyftet var att söka ge barnen ett stabilt hem med en känslomässigt god atmosfär.

Ett annat viktigt skäl till att byrån organiserades var att flera utredningar funnit att adoptivbarn förekom i större omfattning än andra barn inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP) eller den Psykiska Barn- och Ungdomsvården (PBU). Det visade sig att många adoptivbarn hade nervösa störningar och anpassningssvårigheter, som hade samband med brister i placeringen d v s i adoptivhemmet. Man menade att det fanns anledning att vara mer noggrann i valet av adoptivhem och att genom bättre utredningar förebygga rent olämpliga placeringar. Adoptionsbyrån i Stockholm, som även

handlade vårdnadsärenden, fick inga egentliga efterföljare ute i landet. Adoptions- och fosterbarnsärenden handlades vid de olika kommunernas barnavårdsnämnder ute i landet. I samband med den nya socialtjänstlagen 1982 överfördes barnavårdsnämndernas funktioner till avdelningar inom socialnämnderna. Som nämnts hade vid den tiden antalet svenska barn som lämnades för adoption nästan upphört, för att lämna plats för adoptioner av utländska barn.

Under 60-talet placerades ca 80-100 barn årligen av byrån i adoptivhem, övervägande i Storstockholmsområdet, vilket ungefär motsvarade en procent av de barn som föddes. Frekvensen torde ungefär ha motsvarat genomsnittet för adopterade för hela riket. Praxis vid placeringar varierade mellan olika kommuner, i många fall placerades barnen först som fosterbarn, för att först efter många år bli legalt adopterade och inlemmade i fosterfamiljen.

De biologiska mödrarna

Det var framförallt medellösa, ogifta eller ensamstående mödrar som såg sig tvungna att lämna bort sina barn eftersom de saknade ekonomiska möjligheter att själva ta hand om barnen. Men ännu på 50- och 60-talen var det fortfarande socialt stigmatiserande att föda sitt barn utom äktenskapet, vilket också var ett vanligt motiv för adoption. Många kvinnor hade innan de anmälde sig till adoptionsbyrån ansökt om att få avbryta havandeskapet men fått avslag med hänvisning till gällande abortlag.

Adoptionsbyråns uppgift var att stödja modern och att diskutera olika alternativ till placering i adoptivhem. Det framstod som angeläget att modern (och eventuellt barnafadern) skulle ha tid på sig att fatta ett beslut som var väl övervägt och underbyggt. Enligt en inofficiell statistik från femtiotalet ångrade sig omkring en tredjedel av de mödrar (eller föräldrar) som före barnets födelse hade anmält en önskan att adoptera bort barnet och tog själva på något sätt hand om det. Ytterligare en dryg tredjedel önskade skjuta på adoptionsbeslutet genom att tillsvidare låta placera barnet i ett fosterhem. Återstoden, en knapp tredjedel av mödrarna, stod fast

Omkring en tredjedel av de mödrar som före barnets födelse hade anmält en önskan att adoptera bort barnet ångrade sig och tog själva på något sätt hand om det

De biologiska mödrarnas traumatiska belägenhet, deras sorg över förlusten av barnet talades det sällan om

vid sitt beslut att lämna ifrån sig sitt barn.

De biologiska mödrarnas traumatiska belägenhet, deras sorg över förlusten av barnet talades det sällan om, det var frågor som först senare långt in på 80-talet mer öppet började aktualiseras. De biologiska fäderna spelade oftast en undanskymd roll i adoptionsprocessen, men enligt lag var de underhållsskyldiga och faderskapet blev med få undantag fastställt. De biologiska föräldrarna saknade vanligen utbildning. Alkoholmissbruk och asocialitet förekom även oftare bland dem än i normalbefolkningen.

Den okända adoptivfamiljen

De myndigheter och organ som ansvarade för adoptionsverksamheten saknade en allmän överblick och kunskap om hur adoptivbarnen och deras nya familjer hade utvecklats och anpassat sig till varandra. Efter det att barnet blivit legalt adopterat, vilket brukade ske inom ett år efter placeringen, upphörde all kontakt med den placerande barnavårdsnämnden. Adoptivfamiljen skiljde sig utåt inte från andra familjer och önskade helst bli lämnad ifred av de myndigheter som medverkat vid adoptionen. Man antog att hälsan tiger still och att de flesta adoptioner hade "lyckats". Mot bakgrunden av de bedrövliga förhållanden som rådde inom fosterbarnsvården vid tiden för adoptionslagens tillkomst ansåg man sannolikt att adoption under alla omständigheter varit det bästa möjliga alternativet för ett övergivet, föräldralöst barn. De materiella förhållandena och barnens kroppsliga hälsa ansågs viktigast och det dröjde länge innan man började intressera sig för adoptivbarnens mentala hälsa och psykologiska välbefinnande eller de svårigheter som själva adoptivförhållandet kunde innebära.

Men som ovan nämnts fanns det tecken på att adoptivbarnen var en utsatt grupp, med ökad risk att uppvisa beteendestörningar och anpassningssvårigheter i livet. Den ökade insikten om uppenbara brister i kunskapen om hur adoptionerna utfallit ledde så småningom till att Stockholms barnavårdsnämnd beslöt att göra en uppföljning av ett större antal barn som adopterats under 50-talet. Mer därom senare.

En förändrad syn på barns behov

Till en början rådde en viss återhållsamhet när det gällde placering av barn, som av olika skäl bedömdes ha en tveklaktig prognos, t ex barn med medicinska handikapp, misstänkt utvecklingsstörning eller påfallande dålig hereditet. Dessa barn placerades i fosterhem som utvalts av barnavårdsnämndens fosterbarnsbyrå.

Under senare år ändrades denna praxis så att adoptionsbyrå även placerade handikappade barn i "sina" adoptivhem. Denna ändrade praxis avspeglar också den förändring i inställningen till oäkta eller föräldralösa barn som började ske inom socialvården. Även om de lagar och förordningar som reglerade den sociala barnvården till sin innebörd satte barnets bästa i förgrunden, var det uppenbart att man till en början mer lät sig påverkas av de vuxnas önskningar och behov än av barnens. Under femtio- och sextiotalen sker emellertid bl a under inflytande av barnpsykologi och psykoanalys en attitydförändring och man börjar i högre grad än förr ta hänsyn till barnens behov och rättigheter vid planeringen av adoptionen och så sker även i viss mån inom fosterbarnsvården. Dessa förändringar ska ses mot bakgrunden av de stora samhällsförändringar som sker efter andra världskriget.

De barnavårdslagar som tillkommit under 1900-talets första decennium hade sitt ursprung i ett klassamhälle, som ännu dominerades av gamla traditioner, konservativt religiösa värderingar, sexuellt pryderi och en auktoritär, mansdominerad människosyn. Tiden efter andra världskriget präglades av ett fortsatt uppbrott från dessa värderingar och ideologier. Politiken radikaliserades och dominerades av kamp för klassutjämning och en större jämlikhet mellan män och kvinnor. En mer demokratisk människosyn gjorde sig gällande, som bl a innebar större respekt för individens rättigheter. Även uppfattningen om barns och ungdomars rättigheter förändrades. Nya antiauktoritära uppfostringsidéer började göra sig gällande. Samhällets adoptions- och fosterbarnsverksamheter kunde givetvis inte förbli opåverkade av dessa förändringar i samhällsklimatet.

Modersdeprivationen

Under efterkrigstiden skedde som nämnts en radikal förändring i synen på barn och deras rättigheter. Under inflytande av utvecklingspsykologiska och psykoanalytiska teorier började man alltmer ifrågasätta tidigare uppfattningar om barns känslomässiga behov. Adoptionsverksamheten påverkades också av denna förändrade syn på barn och barnuppfostran och många

Man blev alltmer medveten om adoptionens sociala, kulturella och psykologiska komplikationer och dess olika betydelse för de inblandade parterna

tidigare rutiner började omvärderas och omprövas. Man blev alltmer medveten om adoptionens sociala, kulturella och psykologiska komplikationer och dess olika betydelse för de inblandade parterna. Inte minst var de under efterkrigstiden starkt dominerande psykoanalytiska teorierna kritiska till själva adoptionsförfarandet. Centralt i dessa teorier var spädbarnets beroende av den tidiga moderskontakten och de risker som ett avbrytande av denna kontakt kunde innebära. Oidipusmyten, som tjänat som en grundbult för det psykoanalytiska teoribygget, påverkade också synen på adoptionens praktik. Modersdeprivation blev ett nyckelbegrepp inom den tidens barnpsykologi.

John Bowlby, WHO och "Maternal Care and Mental Health"

Andra världskriget under åren 1939-1945 och de närmaste efterkrigsåren innebar enorma förluster av människoliv och stora folkomflyttningar där inte minst barn utsattes för stora påfrestningar. Många barn blev föräldralösa och placerades på olika institutioner, andra evakuerades under långa tider från sina anhöriga på grund av krigshändelserna. Det var under dessa år som flera forskare med utgångspunkt från sina erfarenheter av barn på sjukhus och barnhem hävdade att fr a modersdeprivation och institutionsvistelse under de första levnadsåren kunde medföra allvarliga störningar i barnets känslomässiga utveckling. Fr a hävdades detta av John Bowlby, en känd engelsk barnläkare med psykoanalytisk skolning. I en monografi, som publicerades av WHO 1951 ("Maternal Care and Mental Health") och som redigerades av Bowlby, sammanställde denne ett flertal av sina egna och andras undersökningar, som tycktes visa att små barn kunde ta allvarlig skada om det skiljdes från modern eller fick tillbringa längre tid på barnhem. Bl a postulerades av Bowlby och andra forskare att sådana tidiga traumata kunde leda till "affectionless character", d v s antisocial personlighetsstörning och kriminalitet. Både genom WHO's och Bowlbys auktoritet kom hans slutsatser att väcka stort uppseende och hans åsikter fick ett enormt genomslag i den tidens debatt om frågor som rörde barn och ungdom.

Bowlbys och hans psykoanalytiska kollegers uppfattning om modersdeprivationens avgörande betydelse för utveckling av personlighetsstörningar blev hårt kritiserad, inte minst därför att de studier som han stödde sig på uppvisade allvarliga brister. Han reviderade också senare sin uppfattning avsevärt. Men betydelsen i Bowlbys insats låg framförallt i att han för en större allmänhet fäste uppmärksamheten på miljöns betydelse för barnets tidigaste utveckling och att barn redan från späda ålder behövde en emotionell kontakt och omvårdnad. Hans åsikter låg rätt i tiden och de hade en politisk genomslagskraft, som kom att få betydelse för utveckling och reformering av barnavården i hela västvärlden. De stimulerade till en livaktig psykologisk barnforskning som fick ett avgörande inflytande på utformningen av barn- och ungdomsvård i många länder, inklusive vårt eget.

Adoptionsforskningens grundfråga: arv eller miljö?

Som nämnts hade flera undersökningar både i Sverige och utomlands påvisat att adoptivbarn, liksom även fosterbarn, var överrepresenterade bland de patienter som behandlats på barnpsykiatriska kliniker eller andra vårdinstitutioner. Ofta har störningarna varit av typen "conduct disorders" d v s uppföranderubbningar med hyperaktivitet och koncentrationssvårigheter och ibland asocialitet som kännetecken. Man tolkade detta som en *miljöeffekt* d v s att de adopterade på grund av sina tidigaste erfarenheter av separationer och institutionsvistelser var mer benägna för störningar i sin personlighetsutveckling. Psykoanalytiska forskare hävdade med utgångspunkt från Oidipusmyten att adoptionen alltid i sig bar på fröet till en disharmonisk personlighetsutveckling, en negativ och deterministisk syn på adoptionen. Några representativa undersökningar som kunde belysa och reda ut dessa påståenden och hypoteser hade dock ännu vid mitten av sextioalet inte genomförts.

En annan tolkning var att barnens störningar berodde på *nedärvda anlag* från de biologiska föräldrarna. Genetisk forskning hade redan på tjugotalet i USA intresserat sig för adoption som en metod som tillät analys av arvets respektive miljöns betydelse för intelligensutvecklingen. Under sextioalet började man i Danmark och USA använda denna metod för att studera schizofreniernas och andra mentalsjukdomars genetik. Inom den socialt inriktade barnavården saknades däremot

av tradition intresse för hur ärftliga faktorer kunde påverka barnens utveckling och anpassning.

Det sociala arvets dubbla ansikte: miljö eller gener?

Vid denna tid var den officiellt hävdade uppfattningen bland barnavårdens personal att det var en stabil hemmiljö och goda uppväxtförhållanden som var avgörande för barnens harmoniska personlighetsutveckling under det att ärftliga faktorer var av underordnad betydelse. Den grundläggande idén bakom placering av barn i adoptiv- och fosterhem var att denna skulle kompensera dem för den brist på trygghet som föregått placeringen och neutralisera det s.k. "sociala arvet", ett uttryck som hade fått sin prägel av Gustav Jonsson vid hans studier av missanpassade ("delinquent") pojkar.

Denna officiellt deklarerade tro på miljöns allenaordande betydelse stod dock i strid med den praxis som länge tillämpades vid placeringen av adoptiv- och fosterbarn och talar för att denna tro på miljön inte var så fast och entydig som den framställdes. Barn, vars föräldrar varit kända för alkoholmissbruk, kriminalitet eller annan asocialitet eller som bedömdes vara klena till förståndet, placerades ofta i ett permanent fosterhem, vanligen på landsbygden och hos fosterföräldrar med låg eller ringa utbildning. Det fanns en underförstådd uppfattning att barn med socialt belastade föräldrar var i viss grad handikappade och därför inte skulle komma att motsvara de förväntningar som de mer välutbildade adoptivföräldrarna skulle komma att ställa på barnen. Det skedde således i praktiken en slags sortering av barnen, som torde ha haft sitt bakomliggande motiv i en deterministisk föreställning om genetikens betydelse för personlighetsutvecklingen.

Denna dubbla inställning till arvets och miljöns betydelse för barnens personlighetsutveckling var typisk för den mentalitet som rådde under decennierna efter andra världskriget. Med utgångspunkt från Darwins och Mendels ärftlighetsteorier hade humangenetiken under slutet av 18- och början av 1900-talen blivit en erkänd vetenskap med stor prestige och auktoritet. Med nazismens absurda och perverterade tillämpning av dessa

Det skedde således i praktiken en slags sortering av barnen, som torde ha haft sitt bakomliggande motiv i en deterministisk föreställning om genetikens betydelse för personlighetsutvecklingen

teorier råkade humangenetiken i vanrykte och blev politiskt omöjlig. Genetisk vetenskap blev på många håll betraktad som suspekt, såväl i Västvärlden som inom kommunistblocket, där t o m Mendels ärftlighetsläror utifrån marxistisk teori betraktades som ideologiskt inopportuna och förbjöds. Inom humanvetenskaper som psykologi, pedagogik, sociologi m fl dominerade synen på miljön som den viktigaste förklaringsgrunden till mänskligt beteende.

Men oberoende av de ideologiska motsättningar som drabbade humangenetiken utvecklades den molekylärbiologiska genetiken utan att låta sig störas och dess sedan femtiotalet exempellöst snabba, revolutionerande utveckling kunde inte undgå att påverka även de frågeställningar som berör mänskligt beteende. Men trots att genetisk kunskap är en viktig förutsättning för förståelsen av miljöns inflytande på alla biologiska organismer, inklusive vår egen, har motsättningarna mellan olika skolor som hävdar arvets respektive miljöns betydelse inte upphört. Problemet är alltjämt politiskt känsligt och emotionellt laddat för många människor.

Adoptionsbyråns efterundersökningar

Inte minst på grund av det oklara kunskapsläget i fråga om arvets och miljöns betydelse för adoptivbarnens utveckling men också ett alltmer aktualiserat behov att få bättre underlag för beslut vid placering i adoptiv- eller fosterhem, inleddes 1965 under min ledning en serie efterundersökningar av barn, vilka anmälts för adoption vid Adoptionsbyrån. De genomfördes i flera steg och under många år och var till en början inriktade på frågor som rörde själva adoptionen och dess olika aspekter på anpassning men kom småningom att även omfatta mer generella frågeställningar om miljöns och arvets betydelse för personlighetsutveckling och psykiska störningar. Jag skall först sammanfatta några resultat av en longitudinell undersökning som belyser adoptivbarnens utveckling och anpassning. Avslutningsvis skall jag med utgångspunkt från en större studie av adopterade som vuxna belysa några av de frågor som rör samspelet mellan uppväxtmiljö och genetiska faktorer.

Vi undersökte först 168 barn då de var i elvaårsåldern och gick fjärde året i grundskolan. De flesta hade vistats på spädbarnshem omkring ett halvår innan de kom till sitt nya hem. Några av de frågor vi i första hand sökte svar på var följande:

1. Hur hade adoptivbarnen lyckats anpassa sig i sina nya familjer?

Adoptivföräldrarna tillhörde med få undantag en relativt välbärgad, skötsam medelklass, vilket stod i bjärt kontrast till barnens biologiska föräldrars belägenhet vid barnens födelse

2. Var barnens betyg och anpassning i skolan desamma som deras klasskamraters?

3. Hade barnens vistelse på spädbarnshem före placeringen inverkat på deras anpassning?

4. Hade den biologiska (=genetiska) bakgrunden något inflytande på barnens beteende eller anpassning?

Adoptivföräldrarna hade med få undantag både en god utbildning och stabil ekonomi, dvs de tillhörde en relativt välbärgad, skötsam medelklass, vilket stod i bjärt kontrast till barnens biologiska föräldrars belägenhet vid barnens födelse. Dessa hade vanligen låg utbildning och levde under ekonomiskt instabila förhållanden. En betydande del av de biologiska fäderna var dessutom kända för alkoholmissbruk eller kriminalitet. Vid våra intervjuer med adoptivföräldrarna föreföll adoptivbarnen med få undantag väl integrerade i sina familjer. I intervjuer med barnens lärare fann vi däremot att de betydligt oftare än sina klasskamrater hade beteendestörningar, vanligtvis överaktivitet, bristande koncentration och störda kamratkontakter. Tjugotvå procent av pojkarna bedömdes som "problem-barn" jämfört med 12 % bland klasskamraterna. Även bland adoptivflickorna förekom problem och anpassningssvårigheter oftare än bland deras kamrater.

Dessa resultat var i överensstämmelse med vad som framkommit vid liknande undersökningar i USA och England och kom därför inte helt överraskande. Men det upplevdes ändå som en besvikelse, att en så hög andel adoptivbarn uppvisade beteendestörningar, trots att adoptionsbyråns placeringar skett med särskild omsorg. För att reda ut vilka faktorer i barnens miljö eller deras biologiska bakgrund som skulle kunna förklara det förhållandevis höga antalet beteendestörda barn gjorde vi en mängd analyser, men kunde endast konstatera att barnens anpassning var (statistiskt sett) oberoende av dessa bakgrundsfaktorer. Varken prenatala faktorer, vistelsetiden på spädbarnshem, eller förhållanden i adoptivhemmet kunde signifikant "förklara" den höga frekvensen störningar. Inte heller var de relaterade till den relativt höga frekvensen social missanpassning hos de biologiska föräldrarna (tex kriminalitet och alkoholmissbruk). Vi kunde endast förmoda att

symtomen kunde hänga samman med vissa påfrestningar som kan finnas i själva adoptionsförhållandet. Vid intervjuer och enkäter framkom att många adoptivföräldrar upplevde en osäkerhet i sin föräldraroll och att de ofta hade att kämpa med fördomar om adoptionen från omgivningen. Deras adopterade barn kan knappast ha varit oberörda av detta.

Adoption jämfört med alternativa placeringar

I ett följande steg i undersökningen gjorde vi en jämförande undersökning av olika former av placeringar som adoptionsbyrån och fosterbarnsbyrån medverkat i. Ursprungligen hade till adoptionsbyrån under en två-årsperiod anmälts c:a 600 barn för adoption. Av dessa placerades de ovannämnda 168 barnen genom adoptionsbyrån (Grupp I), i c:a 200 fall ångrade modern sin anmälan och tog själv hand om barnet (Grupp II), slutligen placerades drygt 200 barn i fosterhem, vanligen p g a moderns önskan eller tveksamhet inför att definitivt lämna sitt barn (Grupp III).

Gemensamt för de 600 anmälda barnen var att de fötts efter en oönskad graviditet och hade föräldrar som i de flesta fall av personliga, sociala eller ekonomiska skäl hade stora svårigheter att själva ta hand om barnen. Men genom olika beslut, av föräldrarna själva eller av de olika sociala organ som medverkade vid placeringarna, kom dessa barn att få mycket olika uppväxtförhållanden, socialt, materiellt och kulturellt. Syftet med denna jämförelse var att söka utvärdera de tre olika placeringarformer som kommit till stånd genom olika beslut av föräldrarna, adoptions- och fosterbarnsverksamheterna.

De tre grupperna jämfördes med avseende på barnens skolanpassning och skolresultat. Vi fann, att i likhet med adoptivbarnen i Grupp I, hade såväl de barn som tagits om hand av sin biologiska mor (Grupp II) som fosterbarnen (Grupp III) en hög frekvens beteendestörningar. Men kvalitativt var dock störningarna mer uttalade såväl bland barnen i Grupp II (d v s hos modern) som bland barnen i Grupp III, jämfört med adoptivbarnen (Grupp I). Avvikelse i beteenden och skolresultat var störst bland fosterbarnen.

Analys av bakgrundsfaktorernas betydelse visade en samvariation mellan anpassningen hos flickor och deras biologiska fäders kriminalitet och alkoholmissbruk i Grupp II och III, vilket indikerar ett genetiskt samband. Även vistelse på institution under spädbarnstiden hade samband med flickornas anpassning. För pojkarnas del fann vi inga sådana samband. Flickors missan-

De barn som fötts efter en oönskad graviditet uppvisade i skolåldern en hög frekvens av beteendestörningar oavsett om de placerats i ett utvalt adoptivhem, ett fosterhem eller återvänt till sin biologiska familj

passning, som är mer sällan förekommande än hos pojkar, kan således vara betingad av genetiska faktorer, vilket f.ö. även konstaterats i andra undersökningar.

Sammanfattningsvis: Den jämförande undersökningen visade otvivelaktigt att de barn, som fötts efter en oönskad graviditet, i skolåldern uppvisade en hög frekvens av beteendestörningar, oavsett om de placerats i ett utvalt adoptivhem, ett fosterhem eller återvänt till sin biologiska familj. Flickors missanpassning, betydligt färre än pojkars, hade troligen genetiskt samband med social missanpassning hos de biologiska föräldrarna. Men på detta stadium av vår undersökning kunde vi knappast dra slutsatsen att barnens placering genom adoptionsbyrån fullt ut hade lyckats neutralisera de handikapp som barnen haft vid födelsen.

Pubertet och adolescens

I ett nästa steg i vår uppföljning jämfördes barnen i de tre grupperna i en lärarenkät fyra år senare, då de gick i högstadiet, dvs i 15-16-årsåldern. Resultaten blev denna gång en positiv överraskning när det gällde adoptivbarnen: det förelåg nu inga skillnader i beteenden eller skolbetyg, jämfört med deras klasskamrater. Däremot var skillnaden mellan barnen i Grupp II (hos biologiska modern) och Grupp III (fosterbarnen) och deras klasskamrater avsevärd och mer uttalad än tidigare, både ifråga om beteenden, anpassning och betyg.

En undersökning av pojkarna i de tre grupperna i samband med värnpliktsinskrivningen (vid 18 år), där de jämfördes med andra, slumpvis uttagna, jämnåriga kontroller, gav liknande resultat: adoptivpojkarna fick praktiskt taget samma bedömning som sina kontroller, under det att pojkarna i Grupp II och III uppvisade betydande avvikelser.

Slutligen fann vi vid en uppföljning ytterligare tio år senare, att adoptivpojkarna förekom lika ofta i register över alkoholmissbruk och kriminalitet som kontrollerarna och samma förhållande gällde även pojkarna som levde i biologiskt hem, d v s Grupp II. Fosterbarnen i Grupp III hade däremot betydligt fler registreringar jämfört med kontrollerna.

Adoptionen som en socialt preventiv åtgärd

Hade de adoptioner, som förmedlats av adoptionsbyrån i Stockholm "neutraliserat det sociala arvet"? Den longitudinella undersökningen, som sträckte sig över flera decennier tills adoptivbarnen blivit vuxna, visade att de till en början hade mer anpassningssvårigheter jämfört med jämnåriga, men att dessa skillnader avtog med åren. I tonåren skiljer sig inte adoptivbarnsgruppen längre från sina jämnåriga när det gäller olika indikatorer på sociala funktioner och anpassning. Däremot visar de barn som var anmälda till adoption men som av olika skäl och omständigheter placerades i fosterhem eller växte upp i ett biologiskt hem betydande sociala och psykologiska anpassningssvårigheter långt upp i tonåren. I ett longitudinellt perspektiv förefaller deras problem med åren ha blivit allvarligare och mer djupgående.

Innebär adoptivbarnens normala anpassning att det sociala och kanske genetiska handikapp som förelåg vid deras födelse har kompensrats genom den trygga miljö de vuxit upp i? Slutsatsen ligger nära till hands, dock med vissa reservationer. De tre grupper som jämfördes hade visserligen ett likartat utgångsläge vid sin födelse. Men för barnen som placerades i fosterhem hade en mer belastad biologisk bakgrund än barnen i de andra grupperna bl a i form av registrerad kriminalitet eller alkoholmissbruk. En del av fosterbarnens högre frekvens av missanpassning kan möjligen förklaras som en genetisk påverkan, eller som en interaktion mellan genetisk sårbarhet och en otillräcklig uppväxtmiljö i fosterhemmet.

Barnen som växt upp i biologisk miljö (Grupp II) hade ungefär liknande bakgrund som adoptivbarnen (Grupp I), och de är därför i detta hänseende mer jämförbara. Uppenbart är att adoptivbarnen fått en socialt sett gynnsammare start och utveckling än de barn som stannade hos den biologiska modern, skillnaden i anpassning mellan dessa två grupper var i tonåren och vid värnpliktsinskrivningen avsevärd, till adoptivbarnens fördel.

Det bör också noteras att våra analyser och slutsatser bygger på enkäter och registeruppgifter, intervjuer med de adopterade kunde av olika skäl inte genomföras. Våra

slutsatser bygger således på en relativt begränsad del av de adopterades levnadsomständigheter. Deras subjektiva upplevelse av att ha vuxit upp som adoptivbarn har vi inte haft tillgång till. Litteratur som behandlar sådana upplevelser är också ganska sällsynt.

Genetiska aspekter på kriminalitet och alkoholmissbruk i en population vuxna adopterade

I den adoptionsundersökning som ovan redovisats försökte vi genom olika analyser belysa frågan om ärftliga faktorer hade något inflytande på adoptivbarnens utveckling och anpassning. Hade tex de biologiska föräldrarnas kriminalitet eller andra sociala störningar något samband med deras bortadopterade barns beteende? Vi fann inga sådana samband i adoptivbarnsgruppen, men som nämnts ovan samvarierade missanpassning bland flickorna i fosterbarnsgruppen statistiskt med de biologiska fädernas kriminalitet, vilket talar för ett biologiskt-genetiskt samband.

Frågan om ärftlighetens roll för personlighetsutveckling och social anpassning har givetvis en vidare, principiell betydelse, som inte är begränsad enbart till adoptions- och fosterbarnsfrågor. Antalet individer som ingick i vår undersökning var emellertid alltför begränsat för att medge en statistiskt godtagbar analys av dessa frågeställningar. Jag och mina medarbetare utvidgade därför i början av sjuttioalet vår undersökning till att omfatta ca 2000 adopterade födda 1930-1950, med avsikt att i första hand studera om genetisk predisposition kunde ligga bakom alkoholmissbruk och olika former av kriminalitet. Insamling, bearbetning och analyser av detta material tog åtskilliga år i anspråk, men resulterade i en mängd ny kunskap inom bl a alkoholforskning, psykiatri och psykologi.

Jag skall här endast begränsa mig till att i korthet sammanfatta några resultat som har relevans för adoptiv- och fosterbarns placering.

De adopterade var mellan 25 och 45 år då undersökningen genomfördes och hade placerats före tre års ålder hos socialt skötsamma adoptivföräldrar med relativt god social och ekonomisk standard. Jämfört med adoptivföräldrarna i den tidigare redovisade longitudinella undersökningen representerade dessa adoptivföräldrar ett socialt och yrkesmässigt sett bredare, mer representativt urval av familjer. I ett avseende avvek de dock från normalbefolkningen: endast 2,3 % av adoptivfäderna hade blivit registrerade för alkoholmissbruk och ingen förälder var känd för någon form av

Uppenbart är att adoptivbarnen fått en socialt sett gynnsammare start och utveckling än de barn som stannade hos den biologiska modern

kriminalitet. Placeringarna hade skett genom förmedling av fosterbarnsbyrån vid den dåvarande barnavårdsnämnden i Stockholm. Det bör noteras att placeringar i adoptivhem ofta skedde senare än vad som var fallet i den longitudinella undersökningen. Innan placeringen vistades barnen vanligen på barnhem eller i ett eller flera fosterhem.

De biologiska mödrarna var ogifta och hade vanligen låg utbildning. I ännu högre grad än som var fallet i den longitudinella undersökningen befann sig dessa kvinnor under decennierna kring det andra världskriget (1930-1950), som kännetecknades av social, ekonomisk och politisk oro, i en trängd social, psykologisk och ekonomisk situation. Det förelåg även förhöjd frekvens social missanpassning (missbruk och kriminalitet) bland mödrarna. Även de biologiska fäderna var lågutbildade eller hade mindre kvalificerade yrken. De hade också hög frekvens av registrerad kriminalitet och alkoholmissbruk (29 % respektive 34 %), vilket talar för att det bland de biologiska föräldrarna även fanns en hög andel personer med personlighetsstörningar. Sammantaget gav registeruppgifterna bilden av en i socialt avseende starkt avvikande grupp föräldrar, något mer uttalat än som var fallet bland biologiska föräldrar till adoptivbarn i den longitudinella undersökningen.

Den preventiva aspekten: de adopterades sociala anpassning som vuxna

Vid ett försök till bedömning av de adopterades anpassning som vuxna fann vi en god överensstämmelse med normalbefolkningen beträffande yrkesverksamhet. Utifrån sett föreföll de flesta adopterade ha gjort en "klassresa" mot bakgrunden av deras biologiska föräldrars sociala och ekonomiska belägenhet vid tiden för barnens födelse. Även sådana indikatorer på social missanpassning som registrerad kriminalitet eller alkoholmissbruk stämde väl med förhållandena i normalbefolkningen. Bland de adopterade var 12,8 % av männen och 2,9 % av kvinnorna registrerade för någon form av brott. Motsvarande frekvenser för alkoholmissbruk var 16,1 % bland männen och 2,4 % bland kvinnorna. Dessa frekvenser ska jämföras med deras biologiska föräldrars, som hade betydligt allvarigare, grövre och mer frekvent kriminalitet, ofta kombinerat med missbruk, vilket talar för att bland dessa föräldrar fanns en överrepresentation av antisocial personlighetsstörning. Vi fann också att de adopterade hade signifikant fler sjukskrivningar på grund av psykiska problem än jäm-

Det kan bland adopterade finnas en från vissa föräldrar nedärvd predisposition för psykiska problem, personlighetsstörningar och missbruk eller sårbarhet, vilket ej kompenseras fullt ut av deras uppväxt i adoptivhem

förbara kontroller (19,1 % vs 12,8 %) och att dessa problem ofta diagnostiserades som personlighetsstörningar och/eller missbruk.

Med hänsyn till de adopterades starkt socialt belastade biologiska bakgrund och det utsatta läge många befann sig i innan de blev definitivt placerade i adoptivhem är vår bedömning att de flesta i stort sett socialt kompenseras för sitt handikapp genom uppväxten i adoptivhem. Men den högre andelen personer med psykiska problem, personlighetsstörningar och missbruk, jämfört med en jämnårig grupp icke-adopterade, kan tala för en från vissa biologiska föräldrar nedärvd predisposition eller sårbarhet, vilken ej kompenseras fullt ut av deras uppväxt i adoptivhem, och/eller att adoptivhemmet erbjuder en mindre lämplig uppväxtmiljö.

Genetisk predisposition

Alkoholmissbruk och kriminalitet förekom ofta tillsammans både hos de biologiska fäderna och deras bortadopterade söner, vilket innebar att kriminalitet kunde vara en *konsekvens* av missbruket. Det fanns också ett starkt samband mellan biologiska fädernas och deras söners alkoholmissbruk, vilket stöder antagandet att *genetiska* faktorer kan ligga bakom risken att utveckla alkoholmissbruk.

I fortsatta analyser kunde vi särskilja två olika former av alkoholmissbruk, som hade olika bakgrund, både med avseende på ärftlighet och på miljö. Den vanligaste typen ("Typ 1") debuterade vanligen sent och var starkt beroende av olika miljöfaktorer för att komma till uttryck, under det att den andra ("Typ 2") hade tidigare debut, ofta var förenad med våldsbrottslighet och övervägande drabbade män. Här förelåg en starkt dominerande ärftlig predisposition.

Även predisposition för kriminalitet visade samband mellan de biologiska föräldrarna och de adopterade, men det är oklart om detta samband berodde på att missbruk och kriminalitet som nämnts också ofta uppträdde tillsammans. Emellertid visade en analys av sambandet mellan *icke* missbrukande kriminella fäder och deras adopterade söner, att även dessa oftare var kända

för kriminalitet (utan missbruk). Denna form av kriminalitet bestod övervägande av egendomsbrott och uppträdde vid ett samspel mellan genetisk predisposition och olika former av miljöpåverkan. Miljöfaktorer som var relaterade till låg social status hos adoptivföräldrarna samt instabila förhållanden under perioden före placeringen i adoptivhemmet ökade risken för kriminalitet (och även alkoholmissbruk) bland genetiskt vulnerabla individer. Såväl genetisk predisposition som olika miljöfaktorer samverkar således vid utveckling av kriminalitet och alkoholmissbruk. De uttryck som dessa avvikelser tar sig var i hög grad beroende av en kombination av olika medfödda eller tidigt utvecklade personlighetsdrag.

Med hänsyn till den höga frekvensen kriminalitet och missbruk bland de adopterades biologiska föräldrar är det ett rimligt antagande att det förelåg en genomsnittligt hög predisposition för social missanpassning (kriminalitet och/eller missbruk) bland de adopterade. En viktig fråga som vi här måste ställa oss är om placeringen av barnen i adoptivhem neutraliserat denna predisposition. De båda undersökningar som jag redovisat här ger ett starkt stöd för en sådan uppfattning. Av de ca 2000 barn som adopterades genom Stockholms barnavårdsnämnd under 30-40-talen, då de sociala och ekonomiska förhållandena var särskilt svåra, har majoriteten fått en tryggad uppväxt genom adoptionen. Deras sociala och yrkesmässiga utveckling som vuxna motsvarar i stort sett den som skett i en jämnårig grupp svenskar.

Däremot har vi ingen närmare information om hur dessa adopterade upplevt sin barndom och uppväxt, inte heller hur föräldrar och barn anpassat sig till den speciella situation som adoptionen inneburit. I den longitudinella studien hade vi något bättre uppgifter om hur familjerna upplevde adoptionen, och mycket talar för att både adoptivföräldrarna och deras barn inte sällan hade att kämpa mot fördomar mot adoptionen i omgivningen. Adoptivsituationen i sig kan ha inneburit psykologiska svårigheter som hos en del adopterade tagit sig uttryck i en ökad benägenhet för nervösa problem. Men här kan våra undersökningar inte ge underlag för några bestämda slutsatser. Överhuvudtaget är det få representativa undersökningar som lyckats beskriva hur adoptivsituationen upplevts av de adopterade och hur den påverkat deras personlighet och identitet.

En ökad genetisk predisposition för missbruk och kriminalitet kan även förklara den jämförelsevis höga an-

delen adopterade som sjukskrivits för nervösa besvär. Men trots den starka belastningen i den biologiska bakgrunden var varken registrerad kriminalitet eller alkoholmissbruk vanligare bland de adopterade än i normalbefolkningen, vilket talar för att uppväxt i ett adoptivhem haft en preventiv effekt i dessa hänseenden. Ur den sociala barnavårdens och den preventiva medicinens perspektiv är dessa slutsatser viktiga: det som "ärvs" är varken kriminalitet eller missbruk, utan predispositioner som låter sig påverkas *både* i positiv eller negativ riktning. Vårdskriminalitet är som bekant starkt associerad till alkohol eller annat missbruk, preventionen är i hög grad en fråga om att påverka de miljöer där alkohol säljs och förtärs. Och även om våra gener ibland kan göra oss mer benägna för överilade handlingar, lagöverträdelse, dryckenskap eller våldsamheter, visar de undersökningar jag här har redovisat från en länge sedan avslutad epok, att en stabil uppväxtmiljö var den bästa preventionen och den är så även i dag. Adoption i brottsförebyggande syfte är knappast en metod som är aktuell eller kan rekommenderas i dagens svenska samhälle, men de erfarenheter som dessa adoptioner gett oss innehåller lärdomar som borde kunna användas då vi formulerar principer och program för den förebyggande sociala barnvården. Den ökning av brottslighet, missbruk av alkohol eller andra droger som vi kan konstatera i de flesta länder, i synnerhet bland barn och ungdom, beror knappast på förändringar i befolkningens gener, utan har sin grund i förändrade sociala och ekonomiska förhållanden, d v s i den sociala miljön i vid bemärkelse. Om vi vill ha prevention måste den inrikta sig på dessa faktorer.

REFERENSER

I litteraturlistan har jag huvudsakligen tagit med arbeten som jag och mina medarbetare tidigare publicerat och som berör de undersökningar som redovisas i artikeln. Dessutom har jag tagit med några arbeten som kan vara av mer allmänt intresse.

Bohman M (1970): Adopted children and their families. Proprius, Stockholm.

Bohman M (1971): A comparative study of adopted children, foster children and children in their biological environment born after undesired pregnancies. *Acta Paediatr Scand Suppl* 221:1-38.

Bohman M (1973): Adoptivbarn och deras familjer. En undersökning av adoptivbarn, deras bakgrund, miljö och anpassning. Monografier utgivna av Stockholms kommunalförvaltning 34. Almqvist & Wiksell, Stockholm.

Bohman M (1978): Some genetic aspects of alcoholism and criminality. A population of adoptees. *Arch Gen Psych*. 35:269-276.

Bohman M, Cloninger C R, von Knorring A-L, Sigvardsson S

- (1984): An adoption study of somatoform disorders. II. Cross-fostering analysis and genetic relationship to alcoholism and criminality. *Arch Gen Psychiatry* 41:872-878.
- Bohman M, Cloninger C R, Sigvardsson S, von Knorring A-L* (1982): Predisposition to petty criminality in Swedish adoptees. I. Genetic and environmental heterogeneity. *Arch Gen Psychiatry* 39:1233-1241.
- Bohman M, Sigvardsson S, Cloninger C R* (1981): Maternal inheritance of alcohol abuse. Cross-fostering analysis of adopted women. *Arch Gen Psychiatry* 38:965-969.
- Brodzinsky D M, Schechter D S*, utg. (1990): *The Psychology of Adoption*. Oxford University Press, New York.
- Cloninger C R* (1986): A unified biosocial theory of personality and its role in the development of anxiety states. *Psychiatr Dev* 3:167-266.
- Cloninger C R, Bohman M, Sigvardsson S* (1981): Inheritance of alcohol abuse. Cross-fostering analysis of adopted men. *Arch Gen Psychiatry* 38:861-868.
- Cloninger C R, Reich T, Guze S B* (1975): The multifactorial model of disease transmission. III. Familial relationship between sociopathy and hysteria (Briquet's syndrome). *Br J Psychiatry* 127:23-32.
- Cloninger C R, Sigvardsson S, Bohman M* (1988): Childhood personality predicts alcohol abuse in young adults. *Alcohol: Clin and Exp Res* 12:494-504.
- Cloninger C R, Sigvardsson S, Bohman M, von Knorring A-L* (1982): Predisposition to petty criminality in Swedish adoptees. II. Cross-fostering analysis of gene-environment interaction. *Arch Gen Psychiatry* 39:1242-1247.
- Cloninger S R, Sigvardsson S, von Knorring A-L, Bohman M* (1984): An adoption study of somatoform disorders. II. Identification of two discrete somatoform disorders. *Arch Gen Psychiatry* 41:863-871.
- Jonsson G* (1969): *Det sociala arvet*. Tidens Förlag, Stockholm.
- von Knorring A-L, Bohman M, von Knorring L, Orelund L* (1985): Platelet monoamine oxidase as a biological marker in subgroups of alcoholism. *Acta Psychiatrica Scand* 72:51-58.
- McWhinnie A M* (1967): *Adopted children, how they grow up*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Sigvardsson S, Bohman M, Cloninger C R* (1987): Structure and stability of childhood personality: prediction of later social adjustment. *J Child Psychol Psychiatry Allied Discip* 28:929-946.
- Sigvardsson S, Cloninger C R, Bohman M, von Knorring A-L* (1982): Predisposition to petty criminality in Swedish adoptees. III. Sex differences and validation of male typology. *Arch Gen Psychiatry* 39:1248-1253.
- Sigvardsson S, von Knorring A-L, Bohman M, Cloninger C R* (1984): An adoption study of somato-form disorders. I. The relationship of somatization to psychiatric disability. *Arch Gen Psychiatry* 41:853-859.
- Vinterhed K* (1977): *Gustav Jonsson på Skå. En epok i svensk barnavård*. Tidens Förlag, Stockholm.

Startpunktens höstprogram

Utbildning för alla som vill lära sig hjälpa barn och ungdomar att avstå från våld, mobbing och droger

T.A.P.P (TeenAger Power Potential)	13 - 18 år	19 - 20/10
CAP (Children Are People)	6 - 13 år	26 - 27/10
T.A.P.P	13 - 18 år	16 - 17/11
Positivt Föräldraskap		30/11 - 1/12

Laurel Krosness håller kurserna på lättförståelig engelska med översättning efter önksemål.
Kostnad: 3.900 kr inklusive lunch. Plats: Scandic Hotell, Upplands Väsby

Den 10 november anordnas den första återsamlingsdagen med erfarenhetsutbyte för alla som tidigare deltagit i Laurels kurser. Kostnad: 800 kr inklusive lunch.

Dessutom fortsätter Startpunktens 12-dagars internatbehandling för medberoende kvinnor. Grupperna, som leds av Pyttsi Flodqvist, startar 3 september, 1 oktober resp 12 november.

Ring eller skriv till:

Startpunkten

Rösvägen 18, 163 59 Spånga

Telefon och fax: 08 - 761 2880, 08 - 754 5475

Startpunkten anordnar även kurser och seminarier i er kommun efter önskemål. Begär offert.